

Nr 346

Av herr **Hedin m. fl.**, om en utredning av de problem som aktualiseras vid exploatering av atomkraften.

De senaste månadernas offentliga debatt kring de svenska försöken att exploatera atomkraftenergien har enligt vår mening blottat så otillfredsställande förhållanden, att en grundlig omprövning av samtliga hithörande problem är påkallad. Regeringen har ansett situationen så förändrad, att den i hastigt mod dirigerat kungl. vattenfallsstyrelsen att avstå från tidigare planerat samarbete med andra kraftproducenter. Riksdagen, som ställt och ställer stora årliga belopp till AB Atomenergis förfogande, bör givetvis inte följa regeringens linje att handla i hastigt mod utan efter moget övervägande avgöra hur statsanslagen skall komma till bästa nytta.

Vi anser därför, att riksdagen bör påkalla en allsidig utredning av samtliga till det svenska atomkraftexploaterandet hörande frågor. Den utredning om organiserandet av samhällets ingripande vid katastroftillfällen, som nu är föremål för remissbehandling, berör endast en liten detalj av de problem som föreligger. Remissyttranden över denna utredning har ju också i vissa fall berört frågor som utredningen inte sysslat med men som ansetts vara högaktuella.

Samhället kan enligt vår mening inte nöja sig med att endast ordna beredskap för katastrofer som kan inträffa. Det har ett förhandsintresse av att alla åtgärder vidtages för att förebygga skadegörelse från atomkraftanläggningarnas sida. Då det kan gälla skador å enskilda människors liv och värdenedsättning å egendom, anser vi rättssäkerheten fordra, att nödvändiga skyddsåtgärder blir bestämda i största möjliga överensstämmelse med det skydd som svensk lag ger vid förhållanden av motsvarande art.

Koncession till reaktorförläggningar meddelas av delegationen för atomkraftfrågor, som inte har en domstols sammansättning, efter yttrande av delegationens reaktorförläggningsskommitté. Den sida av reaktorförläggningsfrågan, som berör vattenlagen, kan bringas till avgörande inför vatten-domstol med allt det skydd för rättssäkerhet som ett domstolsförfarande medför. När det gäller de risker för omgivningen, som från en reaktorförläggning kan uppstå via luften, finns inget motsvarande förfarande. Därtill kommer, att vid reaktorkommitténs sammansättning tillgången på experter tydligen varit så begränsad, att tjänstemän i AB Atomenergi haft inflytande på koncessionsfrågor där AB Atomenergi själv varit intressent. De anmärkningar, som nu i efterhand från statens meteorologiska hydrologiska institut (SMHI) riktats mot en reaktorförläggning skulle väl aldrig kunnat före-

komma, om koncessionsfrågan behandlats på liknande sätt som enligt vattenlagen. Att reaktorförläggningsfrågor innehåller problem, för vilkas bedömning särskild expertis behöver anlitas, utesluter inte domstolsförfarande. Även vid de stora vattenrättsmålen måste domstolarna anlita expertis för frågornas allsidiga belysning och dylikt kan givetvis ske när det gäller att avgöra strålningsriskernas storlek. Den stora uppmärksamhet som reaktorförläggningsplanerna rönt från allmänhetens sida med protestmöten och andra aktioner nödvändiggör att frågan om formerna för koncession blir föremål för nya överväganden.

Kontrollen över att givna säkerhetsföreskrifter blir iakttagna torde också vara värd beaktande för förebyggande av risker för att kontrollen utövas av företagen själva i stället för av ojävig institution. Vid val av sådan anser vi SMHI jämte medicinalstyrelsens strålskyddsnämnd ligga närmast till för att komma i åtanke. Skulle emellertid AB Atomenergi, såsom också diskuterats, frigöras från exploateringsverksamhet och ombildas till enbart forsknings- och utbildningsinstitution, vore det naturligtvis en nära till hands liggande uppgift att lägga speciella delar av kontrollen över säkerhetsåtgärderna vid andra reaktorförläggningar inom en sådan institutions verksamhetsområde.

I fråga om arbetarskyddet vid reaktoranläggningarna förekommer en egendomlig dualism i fråga om olika slag av risker i arbetet. Vanligt arbetarskydd är vid reaktoranläggningarna ordnat enligt arbetarskyddslagens bestämmelser med dess anvisningar om samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare med bl. a. skyddsombudsinstitutionen. Strålskyddslagen till skydd mot strålningsriskerna har ingen likartad bestämmelse, vilket för arbetstagarnas del måste kännas otryygt. Även om arbetstagarna kan anses äga bristfällig kompetens för bedömning av de problem det här gäller synes det oklokt att inte positivt engagera arbetstagarna, bland vilka f. ö. anläggningarnas stora stab av vetenskapsmän också befinner sig, för skyddsåtgärdernas utformning.

Frågor om olycksfall i arbetet måste vid atomenergianläggningar bedömas med hänsyn till de särskilda risker för strålningsskador som föreligger. Det är inte säkert att olycksfallsförsäkringslagen ger en yrkesskadad avsett skydd vid den säregna art av invalidisering som kan inträffa genom arbete i reaktoranläggning. En sådan situation kan inträffa, att en anställd anses ha fått så stora strålningsdoser, att man inte vill riskera att han utsättes för ytterligare risker och därför inte kan låta honom fullgöra förutvarande arbetsuppgifter. Hans omskolning till annat arbete kan alltefter hans ålder bereda honom mindre eller större ekonomiskt avbräck, men stora svårigheter torde föreligga för att efter vanliga grunder fastställa efter vilken grad av invaliditet han skall kompenseras för nedsatt försörjningsförmåga. Lagstiftningen om försäkring mot olycksfall i arbete behöver därför utformas

så att full trygghet skapas för de anställda i atomkraftindustriens förhållanden.

Till en utredning av frågan om statens engagement vid atomkraftenergiens exploaterande torde nog också böra läggas en omprövning av själva organisationsformen för statens verksamhet. Att man därvid valt bolagsformen, i stället för att i likhet med vad annars skett skapa ett forskningsinstitut, har inte till alla delar visat sig vara vällyckat. Bakom arrangemanget låg en tydlig önskan att låta en expanderande statsverksamhet inom produktionens område få en dominerande ställning vid atomkraftens exploaterande för produktiva syften.

Samarbetet med andra intressenter har dock — synes det — i alltför hög grad påverkats av statens önskan att dominera. Stor uppmärksamhet har väckts av de svårigheter som rests mot industri- och kraftverksintressenters önskan att bredda det svenska atomkraftprogrammet genom import av reaktor av annan typ än den som lanserats som den svenska linjens. Fullföljes sådana intentioner föreligger risk för att hela verksamheten byråkratiseras, att det blir slitningar i stället för samarbete och att Sverige kommer på efterkälken i fråga om exploateringen av atomkraften.

Avgörande för omprövningen torde dock vara, att våra begränsade statliga resurser med all sannolikhet inte räcker för att bestrida kostnader för forskning i all den utsträckning som är behövlig, och samtidigt satsa investeringskapital i industriella reaktorläggningar. Såväl forskningen som investeringsbehovet blir på så sätt otillräckligt tillgodosedda. I dagens statsfinansiella situation torde våra begränsade statliga resurser bäst komma till användning genom att helt satsas på forskning och lämplig utbyggnad av behövlig säkerhetskontroll, medan annat riskvilligt kapital engageras i exploateringsanläggningarna.

Det finns alltså problem av mycket betydande storleksordning att komma till rätta med inom området för atomkraftens exploatering. Sannolikt är det flera än de vi här anfört för att exemplifiera behovet av att riksdagen påkallar en utredning av problemkomplexet.

Vi hemställer därför,

att riksdagen av Kungl. Maj:t begär en allsidig utredning av de problem som aktualiseras vid exploatering av atomkraften.

Stockholm den 27 januari 1960

Carl Eric Hedin

Einar Hægglom

Rolf Eliasson

Sven Svensson
i Krokstorp